

Приповідки на каждую пору рока

Center for Research and Practice
in Cultural Continuity

ISBN 978-83-957318-2-2

9 788395 731822

Приповідкы на каждую пору рока

 Center for Research and Practice
in Cultural Continuity

Варшава 2020

Opowiadania na każdą porę roku
Seria wydawnicza: © Nasz język
Podseria: © Nasze dzieci
Teksty zebrała i przepisała: Barbara Duć
Redakcja: Barbara Duć, Anna Maślana
Korekta: Olena Duć

© Stowarzyszenie „Ruska Bursa” w Gorlicach
© Centrum Zaangażowanych Badań
nad Ciągłością Kulturową, Wydział „Artes
Liberales”, Uniwersytet Warszawski

ISBN: 978-83-957318-2-2

Warszawa 2020

Publikacja finansowana przez Fundację
„Instytut Artes Liberales”
i Wydział „Artes Liberales”
Uniwersytetu Warszawskiego

Współpraca: Stowarzyszenie
„Ruska Bursa” w Gorlicach

Skład i łamanie © Natalia Małecka-Nowak

Ilustracje © Maria Malcher

Druk i oprawa: Totem.com.pl

Приповідки на кождо пору рока

Выдавнича серия: © Наш язык

Підсерія: © Нашы діти

Тексты зобрала і списала: Варвара Дуць

Редакция: Варвара Дуць, Анна Масляна

Коректа: Олена Дуць

© Стowаришыня «Руска Бурса» в Горлицях

© Центр Заангажуваних Досліджень
над Культуровим Спадкобраньом, Выділ
«Artes Liberales», Варшавскій Університет

ISBN: 978-83-957318-2-2

Варшава 2020

Публикация фінансувана Фондом
«Інститут Artes Liberales»
і Выділом «Artes Liberales»
Варшавского Унверситету

Спільпраца: Стowаришыня
«Руска Бурса» в Горлицях

Склад і ламаня © Наталія Малецка-Новак

Ілюстрації © Марія Мальхер

Друк і оправа: Totem.com.pl

Зміст

Вводне слово 5

Яр

Початок Великого Посту 9
Паска 11
А заран Великден 14
Мамин Ден і конвалиї 17
Як Бог ділил рокы 19
Мама 21
Материна правда 24

Літо

Чого пес на ката злий 29
Басня для тых, што стыдают ся
своей национальности 30
Як Мудрило радил
худобному 31
Як птахы навчыли ся співати 32
Хто заслужыл на перстін 33
Вальбійка 34
Бесіда 36
Сычаня 39

Осін

Першый учитель 42
Васильова одплата 44
Свербоузка 46
О смутных і весельх
співанках 47
Може за третім, може за
четвертым лісом... 49
Смерт і жена од Бога 50
Што на вечырках
приповідали 52
Підпенкы 54

Зима

Щестя 59
Добрый, як мама, Святый
Миколай 60
Помічна долон 63
До заране, сніговицьо! 67
Чом того роблят? 68

Вводне слово

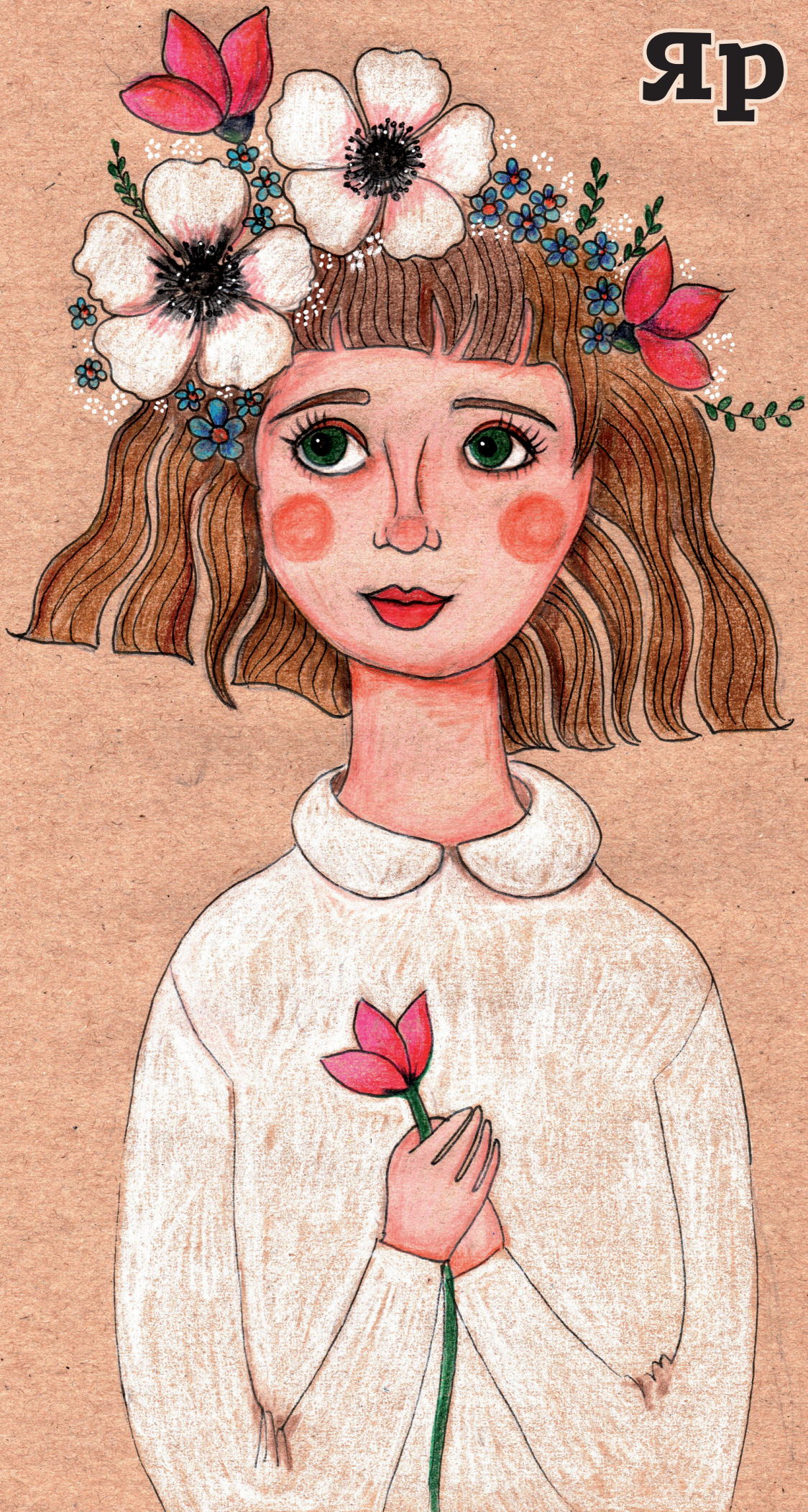
Дорогы чытателі, оддаеме в Ваши руки «Приповідкы на каждую пору рока». Публикация возникла предовшыткым з думком о наймолодшых, тых кус старшых, родичах і учителях лемківско-го языка. Вчыня діти і молодежы рідной бесіды при помочы літературных текстів то обовязок так родичів, як і учителів, які мусят дбати о богатство і красу языка як вызначника национальной достоменности.

Вшыткы поміщены в книжці тексты были публикуваны скорше в інчых виданях – в «Голосі Ватры», «Бесіді» і «Лемківській Ластівочці». То результат вельолітньої работы Петра Мурыянкы, якій або іх написал, або перевюл з інчых языків, або записал, або підлемківщыл, а пак опубликувал в редагуваных собом часописах. Мы зобрали іх в єдну книжку і прикрасили ілюстрациями, жебы становили інтересуючий материял для вшыткых чытателів. Старали сме ся так добрати тексты, жебы вказати богатство русиньского языка, традиций і культуры. Выбраны нами приповідкы сут ріжнорідны – мают вляти на уяву діти, розвивати іх вражливіст, выкликувати рефлексії, розсмішати, вчыти і зворушати. Будут они і добром основом до реалізації розмаітых так тематичных, як і граматичных лекций.

Выданя «Приповідок на каждую пору рока» то част наших старань, жебы хоронити наш язык. Даеме нарядя потрібне до того, жебы го вчыти, передавати наймолодшым, а разом з ним вчыти і інчых важных елементів нашої лемківской культуры.

*Варвара Дуць
Анна Масляна*

Яр

Початок Великого Посту

Вшыткы люде в нашым селі знали, же першы ден Великого Посту треба святкувати, треба піти до церкви, нич не робити. Цілый слідуючы тыжден є як зачаруваний.

Газда Андрий чарам не вірил. Як дзвоны кликали люди до церкви, Андрий праві товды запряг воли, же буде возил гній на поле. Тільки сил ся му той яри до рук нагорнуло, же лем на поле та на поле го тягло.

Навалил Андрий полный віз гною сам, без помочы, бо жена і діти рыхтували ся до церкви.

– Ци то дахто виділ, такой на початку Великого Посту гній возити? – гнівала ся Катрена, його жена.

І сын Янко лем головов крутил. Але Андрий не попустил. Гніввал ся, же го ніхто не хоче слухати, лем з воликами бесідувал:

«Лем най собі ідут до церкви, най. Я тот гній собі вывезу і сам. Што мі ту буде од зимы на дворі заваджал! Лем до хыжы ся волочыт. Кед сонце засвітит, ани облаків, ани двери не мож отворити! І куры го по цілым дворі розгрібуют. Де стану, там стану, загноєный ем аж по уха! Што там початок Великого Посту! То не жена, жебы ій мій гній смерділ. Ій і так нич до того, што я роблю, ци в церкви сіджу або гній вывожу. Ци не так, волики моі милы? Не так Пейо?» – тлапнул вола по хырбеті.

Воли спокійні стояли, ім было вшытко єдно, а може были і рады, же по долгій зимі підут на поле.

Як Андрий мал віз наложений, лупнул батогом і пішли на поле, під верхы. Дорога была суха, сонце пригрівало, пташата співали, глядали сой пары, вили гнізда. То была краса!

Андрий вюз гній, а люде святочно выобліканы поберали ся до церкви.

«Но, до чорта! Міг єм кус почекаати, а не так! З гнойом помедже люди...»

Та вертати ся уж не дало. Перешол попри людьох, лупкал батогом і поганял воли, жебы ся чым скорше стратил людам з очы. І стратил ся. На дорозі был сам.

«Но видите, волики мої, нич ся не стало! Уж сме помалы за селом. Нихто нич не повідал.»

Та нараз сусід Осиф, што был позерати поля за селом, пустил ся до Андрия:

– Хто то виділ – днес, на свято вывозжати гній на поле! Ци ты ганьбы не маш? Што будеш робил цілу яр?! Хочеш небеса погнівати! Знаш десят Божых заповіди?

– Но лем мі ту не повідай казаня! Тото я найрадше слухам од отця духовного. Ід дальше, бо гній з воза перетікат, жебы-с цілу церков не напарафінувал. А кед стрітиш даяку святу, та повідж ій, жебы на мене почекала коло капуры.

Лупнул батогом і был зо себе пышний, яку мудру річ повіл.

– Не лам стары звычаї і мудроты старых вітців наших! Знают вшыткы, же тото свято треба святкувати.

– Добрі, добрі, лем уж ід сой за тов святов, і так є шкарада! Так ей называють, а я такы свята не буду святкувал.

Сусід Осиф пішол. Виділ, же з Андрийом не буде річы. Знал го, знал, якій він годен быти затяты, як влашка на дубі. Не попустил бы ани за світ. Хоц знає, же то буде зле. Як баран рогами до стіны. Та што зробиш, і такы люде сут на тым світі. Нераз і Катрена ся жалила на нього, же никого не послухат, лем себе. А так зробил і днес.

Андрий вывюз гній за село і вертал ся весело назад домів. Уж был коло своей капуры, але што то там стоїт?! Твар бліда, хуца стягнене на очы.

– Витаї дома, Андрию! Повідал єс, жебы-м тя почекала. Та чекам.

– А ты хто будеш? – звідує ся Андрий.

– Я тота свята. Хотіл єс ся зо мнов стрітити. Та ту єм!

В тым моменті волы ся сполошыли. Андрия притиснул віз. Іщы щестя было, же праві ішли люде з церкви. Хлопы мусіли волы по-выпрігати. Андрий мал поламаны руки і ребра. Долго ся лічыл. Цілу яр і літо перележал в болестях.

– Так ся обезвічыти на рівній дорозі?! Та што ты робил, Андрию мій? – нарікала жена Катрена.

– Нич ем не робил. Коло капуры ня чекала тота шкарада свята.

– Але, што повідаш! Тоту іщы ніхто не виділ.

– Але я ей виділ, і волы ей виділи, зато ся сполошыли.

Катрена думала, же Андрийови дашто перескочыло в голові. То якбач з того, же під возом долго лежал і голову мал побиту.

Але одтовды не ма такой завзятой натуры. Даст сой повісти, выслухат пораду мудрійшого. А во свято нич не робит, лем ся помолит. На святу Службу Божу першый жене до церкви і одходить остатній. Ани жена, ани діти на свято не сміют нич робити, лем ся молити і співати церковны пісні.

Паска

«Лем раз до рока Великден!» – звыкли гварити люде. Заправды, великій то ден, велике свято.

Предходит му найвекшый в році, сімтыжньовый піст, коли од вірных жадат ся строгаго говіня, заказаны не лем мясно-молочны стравы, але і забавы, танці, співы. Каждый ся мал належні приспособити на Божу Сповід і Святе Причастя.

Кажда фамелия хоче святкувати Великден як найбарже торжественно. Зато люде завчас ся рыхтуют. Газдове намелют свіжой муки, потрудят ся на обыстю, наносят воды з потока ци зо студні, нащыпают дров і настарчат кормы жывині на вшыткы три дни свят. Газдыні тымчасом побілят хыжу, порайбают сорочки-кошелі,

пристерала-плахты, ручники-втерақы, пак варят, печут, фарблят, баткают яйца. Діти помагают старшым.

Найбарже міркуе ґаздыня, жебы файну паску впекла. Печы паску мож лем в четвер ци суботу. Зато заквас-причину робили в середу або в пятницю навечер. Муку замішували на молоці і яйцях. Рано накыснене кісто ґаздыня валькала на муці і накладала формувати ся до прутяных кошыків, застеливши в них чысту шматку. Пец напалювала сухыма буковыма дырвами.

Докля ся пец нагріват, ґаздыня змащуе тепшы* олійом і перекадат на них паскы. Згоры паску парадит косичками, вінцями, крестами, пташками. Бере гусяче перо і обмащат жолтком.

Ци пец добрі нагрітый, провірит тендеричаным шумолиньом** кед листок дораз згоріл – пец перепаленый, кед долго ся не курил – недопаленый, кед нараз ся скручал і зачынал чорніти – товды добрый. Грань*** кочергом пригрібуе наперед, ґу дверцям. Тепшы з пасками кладе до пеца. Аж ся вшыткы, кільки іх є, закладут, товды ся грань одгребе і дверці ся запрут.

Печы паскы – тото діло одповідальне, ґаздыня не терпит збыточных позерачів. Лем дівкам своїм позволит помагати, жебы ся вчыли. В тот час не мож ходити по сіньох, жебы не было протягу. Коли ся уж дверці заперло, не вільно іх отверати, бо товды паска могла бы ся припечы, не допечы ся, ци потріскати. А то уж ганьба для ґаздыні.

З паском повязаны і даякы віруваня: кед в пецу выросне – на добры вроды, не выросне – на планны, западе ся в середині – на смерт в родині.

В Велику Суботу парували кобрик – малюваный великодній кіш: пристерали на спід найкрасшый вышываный ручничок, клали паску, шолдар, грудкы масла, сыра, батканкы, сіль, хрін.

* тепша – округлый блят, форемка, на яких пекло ся кісто, паскы

** шумолиня – вязанка тендеричаного (кукуридыяного) листя

*** грань – ту ачий крайні распечены головенкы

Треба мати силу волі, стримати ся, жебы не покоштувати да-
кус з того вшиткого, бо то бы великій гріх был.

Як ту уж діждати ся Великодня! Рано ідеме паску святити.

подля Ю. Чорі

(В.)

А заран Великден

Великден... Ден радости, ден любви, ден всепрощенья! Хто не радує ся, хто не тішыт ся! Здає ся, же неє біды на світі, неє згрызы, неє плачу...

Так здавало ся вшыткым в селі Д...

Велика Субота... До котрой хыжы зазрити, всяди радіст, втіха, на лицах торжество. Ґаздове ховают плугы, бороны, прячут, чыстят обыстя, ґаздыні докладают сцюз з пасками, зберают кошы, жебы лем было більше і красше як в сусіды... А днес мают святити. Там в куті дівча плаче... але лем очами, бо їй казали хрін скрептати, та плаче і сміє ся...

Позносили паскы до церковника, бо там мали прити єґомость освятити. Посходили ся ґаздове, ґаздыні, нанесли кошы яец, мяса, ждуть єґомостя... Бабы шепчут, огваряют паскы една другій і ждуть барже Параскы Зза Потока як єґомостя... А чом? Бо Параска все найкрасшы паскы приносила; хоц не вельо і не велич, але красні выпечены, не попуканы, гладіцькы, округліцькы, же і імост їй завидували... А того рока ей неє... Ґаздыні шепчут, дивуют ся, бо преці она по інчы рокы найперше приносила, а днеска ей неє і неє...

Подме-ле мы до ней посмотрити, чом она пасок не несе? Може за тяжкы, занести не може, та бы сме їй помогли, або што! Але нич зайдеме, та мусиме знати, што она за една. Бо ввойти до чужой хыжы, не знати ґазды ани ґаздыні, та годны выпоневерати і за двері выпросити...

Буде з осем років, як Параска оддала ся з доброго ґаздівства за Юрка Порцийку, гардого парібка, але неробу і пияка. Юрко не вдал ся в свого няня, бо няньо был робітний і порядний ґазда і лишыл сынови гарде ґаздівство. На тото ґаздівство злакомил ся отец Па-

раскы і оддал ей за Юрка. Не знал старый того, же не тра николи оддавати за богатого, лем за порядного, робітного, терезбого ґазду...

А Юрцьо был єдинак, Юрцьо нич не робил, Юрця пестили, а коли Юрцьо підріс, та все носил порційку в кышінці, тай од того го назвали Порційком.

Коли Юрко был Юрцьом, та няньове ся тішыли, як дакому каменьом ніс розбил, як по палюнці ся не скривил, пана учителя подрапал, але ся грызли окрутні, коли з Юрця зробил ся Юрко і носил зерно до Гершка, святкувал шіст дни в тыжни, а в неділю пил, поставил ся ци до няня, ци до мамы, ба і до биткы ся до них хопил. Аж іх до гробу вогнал...

За такого то Юрка оддала ся наша Параска. І хоц другой такой ґаздыні зо свічком в селі не нашол, та што-ж з того, кед што она приґаздувала, та ґазда проґаздувал, занюс до Жыда, пропил. Але жебы лем іщы тото, та бы нич, кед наробил долгу більше, як ціле ґаздівство вартало, і пішол до Америки, а Параску з дрібныма дітми, в дзюравій хыжы, під опіком должників лишыл в старым краю...

Три Великодні Параска капала без хлопа, але на каждый принесла іщы до церковника паскы, а того рока ей нее... Мусиме до ней зазрити...

Переїдеме потік, видиме будинкы, будинкы велич, але за недбаны, спідкы в землі... Познати, же колиси было ґаздівство, жыли в тых будинках ґаздове, але уж давно – давно... Зайдеме до двора, а двір травом зароснений, ніт ту ни воза, ни кобиці не найдете, ни дровенка, ба – і трісочки... Так вызберано, же і файку не было бы од чого закурити... А посмотрте на дах! Дзюра на дзюрі, та як решето! А в середині той хыжы жые Параска з діточками дрібныма...

Ввойдме до середины. В сіньох чуєте плач. То діти плачут. Мама хворы, а ім хоче ся істи... Велика Субота, другы ґаздыні напекли пасок, несут до свячыня, а Параска Юркова не несе, бо ани не было з чого, ани не могла. Лежыт в постели, захворіла. Цікавы сте з чого? То лем панів ся звідуют, з чого хворіют. Бідный хворіє

з голоду, зо зимна, або з роботи. Так і Параска. Лежыт Параска, а діти плачут, бо заран Великден, а в хыжы, не то же паскы, кобаскы, а окыршынкы хліба ніт. Та іщы, коли в Велику Суботу нее што істи, та ся не хоче так істи, але в Великден...

Послала бы хоц по купчый хліб, та не ма цента. Думате, же Юрко прислал? Але де! Як пішол за море, та і віст о ним загынула, ниякого писемця, ниякой вісточкы од него. Писал сусід до свойой жены, же як ту пил, так і там, што заробил, та пропил, а коли ся му однехтіло робити, та крал, сідил в «лакоті», а потім деси цілком пропал...

Заран Великден, радіст, втіха! Тішат ся стары, же «іщы» дочекали, тішат ся молоды, же «уж» дочекали, тішат ся маленькы діточки, хоц іщы не розуміют, чом ся мают тішыти...

А Параска лежыт тяжко хвора, а ей діточки плачут. Мати іх потішат: «Цитте, не плачте, я стану, може на заран ся обачу...». А ту в голіві невытримано ій лупкат, в крижах стрікат, в грудьох грає, кырвю плює...

І може, небога, не дочекат Великодня, може тоты дзвоны, што задзвонят на Воскресіня Христове, што будут благовістити праздник над праздниками, заграют заран смутну пісню сироткам Параскы?...

А заран Великден...

Мамин Ден і конвалиі

Андрийко барз кохат свою маму. Як же ю не кохати, кед она така добра, мила. Нераз змучена, нароблена, а сяде коло него, притулит, звідує, як в школі было.

«Заран Мамин Ден. Што то выдумати – застанавлят ся Андрийко – жебы тот ден был для мамы веселый, радістный?». Відоме, гарді попряче в своїм покоіку, рівніцько поскладат байкы на полиці. То ясне як днешній ден. Ясне тіж, што намалює сам карточку зо сердечком і квітками. Але што дале?...

Што дале? Тоты два слова не давали Андрийкови спокою, коли ішол назберати живых польовых квітоків, котры мама барз любит. Над потоком, при жомбі урвал три жолты лотаты з шыроким листьом і грубыма стеблами. До них, поскладаных на «фляконик», вложыл серебряникы, синці. Втішыл ся, коли взріл червены макы. Они дораз розвеселили його вязаночку.

«Так, вязаночку мам – думал – але што дале?».

Сходил уж з горбка, коли попри старых дубах взріл громадку білых конвалий. Знал, же мама іх любит найбарже, але лем товды,

коли роснут.. Памятат Андрийко, як влони мама была з ним і з його малом сестричком аж там гет, під смеречином. Одтамаль видно было цілу велику луку, розпристерту як найкрасшый кольоровый дыван. Мама товды повіла: «Позерайте, мої діточки, на красный світ. Коли не было бы квітя, яр выглядала бы як плачуча осін. Зато треба шанувати квіточкы і зберати лем тоты, котрых ест дуже».

А коло конвалій приклякнула, всмотрювала ся долго і голосно вдыхала їх аромат. Не зорвала. І хоц не повіла при них ани єдного словечка, Андрийко знал, же конвалій зривати не треба.

Днес стоял і думал. Припоминал сой улицю і гандляркы, што продавали вязаночкы конвалій. «І як то – міркувал – они можут зривати а мы ні?». Стоял і думал. «А може тамты конваліі были одкаль привезены? Може не в наших горах выросли? Хыбаль так, хыбаль так!...»

Стоял і думал. А мама так любит конваліі. Зорвати... Не зорвати... «Лем єдну, мамо, лем єдну...»

Зорвал. Всадил ю до середины вязаночки, на сам вершок. Коли сходил долов берегом, сердечко било му так, што аж боліло.

А в Мамин Ден, коли дарувал вязаночку, серце добрі не выскочыло му з груди. Позерал на маму і здавало ся му, же смотрит она лем на конвалию. Привиджувало ся му, же білы ей дзвіночки зачынают тремтіти, же зараз роздзеленкают ся тихым плачом... Та лем мамин голос перервал тишыну:

– Дякую, сыночку!

І виділо ся му, што мама міцнійше нич все притулила го до себе. Не вырекла при тым більше ани єдного слова, але Андрийко знал, же мама зрозуміла його любов, хоц... конвалий в наших горах Карпатах не треба зривати.

записал П. Мурянка

Як Бог ділил роки

Сотворил Бог світ і земны сотворіня.

Долго думал, як тым своїм сотворіням наділити роки – хто кілько має жыти. Штобы быти справедливым і не зробити нікому кривды, та вирішыл дати каждому по чотырдесят років. І так – человек, віл і пес мали жыти по чотырдесят років. Але ім тото наділіня не полюбило ся нияк, Бог не догодил нікому, хоц думал і хотіл як найліпше...

Чловек повіл: «Што то чотырдесят років? Мі, Боже, тільки років жытя то за мало – хочу долше жыти».

Віл заревал: «Чотырдесят років тягати в ярмі і нічого інчого не зазнати, то мі, Боже, за дуже – хочу коротше жыти».

Пес загавкал, же його вшыткы лем дигінчат, все лем ся мусит одбрехувати. Аж чотырдесят років так жыти? Ні, на таку роботу він ся не згодит – хоче менше років.

Тай Панбіг задумал ся барз і вырішыл так: човекови придал двадцет років волowych і двадцет псячых. Тым способом человек мал жыти вісемдесят років, а волу і псу остало по двадцет років жытя.

Зато человек з вісемдесятох років свого жытя мае лем чотырдесят людских років. Дальшых двадцет – до шістдесятох – то волыны рокы, а послідніх двадцет – до вісемдесятох – то псячы рокы...

за записом А. Дулебы з Пряшівщины

Мама

Боцаны як боцаны. Каждой осени одлітували до теплых краів, а на яр ся зас вертали на сусідову Матвійову хыжу, де все находили свое гніздо. Было так роками. Ту одховали пару поколінъ, котры ся потім розселили по валалі і по сусідніх валалох.

Так было і спомненого рока. Знесла стара боцаниха яйця і высідила трое боцанят. Розуміє ся, же мама і няньо, як і вшыткы добры родиче, старали ся, жебы свої діти одховати. Приносили ім жабкы, мышы, ящуркы, гадятка – жебы діти скоро выросли.

Та не тырвало то так долго. Єдного дня няньо-боцан не вернул ся домів. Остала сама мати – вдовиця. Діти росли, а обовязкы – жебы были сыты і воля іх полны – все векшы. Старала ся боцаниха, але тяжко приходили ій ловы, може уж і роки тому не служыли. Стара была. І зышла, бідна, на недобру дорогу. Яла ся гусяток.

През загороду сусіда Матвія претікал потічок, в котрым з яри было іщы кілько-тілько воды, але пізнійше высыхал. Там сусід мал і пасовиско, де звычайні вязал гуску, а гусятка попри ній бігали і дзюбкали травку. Виділа тото боцаниха. Кус-покус, і яла ся гусяток. Боцанятка заміст жабок і ящурок зачали доставати гусятка.

Не остало то незауважене. Газда Матвій задумал покарати боцаниху. Єдного дня діждал на ню за потічком зо стрільбом і боцанята остали сиротами. Округлыма сиротами, без вітця і матери.

Пришли тяжкы часы для боцаняток. Притиснул іх голод, а вітця і матери не было. Даремно натігали карчкы і обертали головки на вшыткы страны. Ниодкаль нихто не приходил. Мліли, пищали. Зачали слабнути. Горяче сонце пражыло, а они слабли, пред очами ся ім цмило. Помочы не было ниодкаль.

Аж єдного дня над валалом явило ся дуже боцанів. Кружыли по небі, то низко, то високо, озывали ся і облітували хыжу сусіда

Матвія. Декотры сідали на гребін хыжы, позералі на гніздо, час од часу клекотілі своіма долгымі дзюбамі, а потім зас одлітувалі.

Напільмертвы боцанята на тото двігалі своі пышкі, отвералі іх і просілі ісі. Уж ані статы не маглі. Клягалі ся во гнізді і ждалі. А боцаны далі облітувалі. А пак, мало-помалы, зачалі ся розходзіці, едэн по другым... Але не одлетілі вшыткі, една боцаніха астала.

Она сіла гу сироткам на комін, клекотіла, поправляла гніздо. Боцанятка астатніма сіламі зачалі двігаты голівці, махалі крыльцямі і пішчалі, глядалі пожывы. А боцаніха ніч не мала. Зато двігнула крыла. Облетіла хыжу, поосмотрювала, а пак одлетіла на канец валала, де былі мочары. Неодолга ся вернула і прынэсла ім едну малу жабку. Невельо того было і нова мама зас одлетіла, і зас

ся вернула з поживом. Так їх кормила до вечера. Вшытко, што принесла, боцанята пхали до своїх голодных віль.

Кед ся змеркло, нова мама притулила їх до себе, і – жебы ім серед ночы зимно не было – розпристерла над нима своє шыроке крыло.

Нова мати-боцаниха барз ся переняла свойом новом рольом. Назаран робила як і попереднього дня. Боцанятка были задоволены, бо мали полны жолудкы. Во гнізді зас запанувала радіст і щестя.

А долов люде переходили, позерали горі, на комин хыжы сусіда Матвія. І неедны кывали з зачудуваньом головами:

– Ей, кед бы то на світі веце было таких матери!...

Материна правда

Жыла была Ганця. Мала чорны обырвы, білы личка і зелены очы. Носила червено-білы трампкы і червены шкарпеткы з білыма выкінчынямі. Было то чорняве дівчатко, котре фурт ся хмарило і плакало без прычыны.

Ганка жыла без няня, лем з мамом. Няньо вмер. Дерево го в лісі забило. Кед няня поховали, а мати хтіла ей приголубити ґу собі, Ганка втекла на двір, сіла при шопі і так там просідила до пізного вечера. Бавила ся трісочкамі і хмарила ся дотля, докля не пришла мама і не заклікала ей на вечерю.

І так росла Ганця без няня. Росла-вырасталала, а як мала десят років, барз ся хтіла парадити. То такі кабат хотіла, то такы чере-вікы! Дармо ій мама гваріла, же не ма одкаль на тото брати, Ганка о тото не дбала, лем фурт вымагала од матери новых лахів.

А іщы гірше ся стало, коли ся дознала, же за роботу ся платит. Уж ій не старчало нове облечыня, хотіла од мамы грошы.

І задумала собі Ганя, же буде од мамы просила грошы за каждую зроблену дома роботу. Взяла картку і так мамі написала кривыма буквамі: «Мамо, должны сте мі десят злотых за тото, же ем вам позамітала, десят злотых мі дате за тото, же ем помыла ґраты, а десят, же ем принесла дров до хыжы...».

Приходить вечером мама домів з работы змучена, ледво ногами переберат, кладе торебку на лавку, сідат за стіл, жебы хоц лем кус одпочати, як ей зір падат на картку, де видит штоси написане Ганціном руком.

Як зачала мати чытати, такой сылзы ей заляли.

Ганця в меджечасі уж вснула. І приснил ся ій страшный сон, же мама вмерла, же она сама лишыла ся в хыжы. Кед рано стала,

перше што, глядала очами свою маму. Нашла ей. Мама коло стала рыхтувала сніданя. Ганка радзісто збыхла.

– Но, як ес ся выспала? – звідала ся мама і зачала ся збярты до работы. – Ту маш на столі хліб з маслом, молоко. Наідж ся – повіла і вышла з хыжы.

А потім, Ганка зімала картку, котра лежала на тым самым місці на столі, де вчэра. Отворила ей... Нашла там трыдцэт злотых, а іщы там было напісана: «Же ем тя до рока на руках носила – не должна ес мі нич. Же ем тя выховувала до сім років, докля не пішла ес до школы – не должна ес мі нич. Же ем ты дэсят років купувала облечыня, давала-м ты істы, лікувала-м, як была-с хвора – не должна ес мі нич... Лем ес мі должна, дітано мая, любов».

Ганка položыла грошы на стіл, підперла ся на долони і гірко заплакала. Усвідомила собі, же любови не даст ся ниякыма грошамы выплатыты. Без матэры порожньо не лем в хыжы, але і на душы. Уж знала, же ся веце не буде хмарыла, бо першы раз в своїм жыттю познала правду. Матэрыну. А тотэ ест найважнійша.

Літо

Чого пес на kota злий

(народна приповідка)

В давних часах было так: пес іл рыбы, а кіт губы, і оба были великыма приятелями.

Але псиску все хвіст ся мачал, як за рыбами ходил по воді. А коту было далеко до ліса за губами ходити. Та єдного разу пес задумал змінити тот порядок і гварит до kota:

– Знаш, приятелю, ци ты бы пристал на зміну, жебы я іл губы, а ты рыбы? Мі до ліса легше перелетіти, а ты любиш все коло хыжы і рікы лежати.

Кіт подумал, подумал над предложыньом і одповідат:

– Я пристану, але мусиме зробити згідні з правом і записати нашу угоду до протоколу, жебы раз на все остало ся так.

Зробили угоду і підписали. Пес повідат:

– Але де того папіря сховаме, жебы не стратити?

– Я мам добры пазуры – гварит кіт – то выдраплю ся на бант і сховам за кріков на даху, то нихто там не достане.

– Добре слово, коте – гварит пес. – Ты так зроби.

Кіт положыл документ за кріков і там він оставал долги рокы в спокою. Але єдного разу псу пришло штоси на думку і гварит до kota:

– Но-ле, посмотри там за кріков, ци наш документ там ест, ци дахто не вкрал.

Кіт выдрапал ся на знане місце і вытяг папіря. Але смотрит, а мышы поперегрызали го так, што не мож было прочытати. Сходит назад і бесідує до пса:

– Пропал документ, мышы зіли!

Пес завырчал зо злости і скочыл до kota, а кіт плюнул му в очы.

Од того часу пес злий на kota, а кіт на мышы.

записал Н. Мерена

Александр Духнович

Басня для тех, што стыдают ся своей национальности

Запобігливый пес, од натуры обдареный лестливістю, вынесеный был на высшу ступін – отримуючы при царскым левім дворі посаду першого придверника. Приходячых з челобитьом до царя, облесні мырдаючы хвостом, витал з глубокым поклоном. Кланяючы ся і пращал. Та коли появили ся на царскым дворі псы, злістно на них вырчал.

Спостерігаючы тото, іщы важнійшы придверник, медвід, звідал свого товариша, чом так лае на свій рід, а лестит ся до чужого?

– Я тото роблю – одповіл почливый Цербер – цілком обоятно, ніт в тым ниякой спекуляциі!

– Так, обычні? А мі ся видит, прото так робиш, бо стыдаючы ся власного роду, затаіти го прагнеш – одповіл медвід і, підсміхуючы ся, додал: – Тай ся, братку, як лем знаш, але і так все відомым буде, што ты сучый сын.

Михеон Хун-Кан

Як Мудрило радил художному

Предалеко ся пошырил голос о молодым Мудрилі і його здогадливости та нееден, і маючы вельо веце прожытых років, глядал од него порады. Так єдного дня пришол гу ньому нещестливый человек, в старій полатаній одежы, та му гварит:

– Чул ем, молодцю, же знаш давати красны і хосенны порады, та пришол ем, жебы-с мі порадил розвязати мій найвекшый жытьовый проблем.

– Якій ваш проблем? – звідал ся го Мудрило.

– Худобный ем.

– А то барз підле ремесло.

– Яке ремесло? – зачудувал ся человек.

– Жытьове. Треба заправды быти великым майстром, та перепустити вшыткы жытьовы нагоды і на все остати художным. Але, каждый наслідок ма свою причину, та і ваш проблем ма свое розвязаня.

– Яке розвязаня? – звідал ся человек з надійом.

– Быти богатым не значыт мати вельо пінязи, землі, хыж, фабрик і інчых материяльных богатств. Человек такій богатый, як ся в собі чуе. Тот, котрому – без огляду на тото, яке богатство ма – бракуе лем єдного динара – бідный человек. А тот, котрому цілком дост тілько, кілько ма – найбогатшый.

– То заправды мудро повіджене, але што мам тепер робити? – зас застарано звідал ся человек.

– Найдте человека, котрый по вашому направду богатый. Та навчыйте ся думати як він, бесідувати як він, робити як він і жыйте як він, так як завладнете його жытьове ремесло, таке богатство і будете мати.

Члоовек барз красні подякувал Мудрилі і такой пішол найти майстра, од котрого навчыт ся жытьового ремесла придбати свое богатство.

Василь Хомик

Як птахы навчыли ся співати

На початку Бог сотворил Небо і Землю, потім – Сонце і Місяц, а потім аж люди і звірів, і птахів. Пустил вшыткых по світі. Люде збудували сой хыжы, птахы гнізда, звіры легова. Але птахы не знали співати. І послал Бог птахів до людских осіль, жебы ся од люди навчыли співати.

Сорока прилетіла під вікно, як ґаздыня скрептала горнец, і навчыла ся скреготати. Ворона почула, як мати кричала до сына: «Вмый карк! Карк!», і навчыла ся каркати. Боцан почув, як хлопчыско пляскал дощечками, і навчыл ся клекотати дзюбом. Шпаки навчыли ся од пастухів свистати по поли, а зозуля од діти навчыла ся кукати – «Ку-ку!».

Найпізнійше, аж вечером, соловійко прилетіл до саду – гу молодій парі, і навчыл ся од дівкы барз красніцько співати, а од хлопця свистати і тьохкати радістно і смутно.

Так ся птахы од люди навчыли співати.

Хто заслужыл на перстін

(народна прыповідка)

Єден отец мал барз цінный златы перстін і обіцял го дати тому зо своїх трьох сынів, котрый зробіт найліпше діло. Сынове на єден рік пішли од вітця до світа, жебы зробити таке діло, за котре бы заслугували на перстін. Рік ся скоро проминул і сынове ся вернули розповісти вітцю о своїх добрых ділах. Першы повіл:

– Во світі ем ся стрітил з богатым ґаздом, котрый мусіл лишыти свою ґаздівку і іти поховати своїх родичів до далекого краю. Ґаздівку здовірил мі і я му ю охоронил так, же не зазнал ниякой шкоды.

– Добрі ты зробил, сыну – повіл отец – але зробил ес лем тото, што было твоім обовязком, бо ты ся з ґаздом так доіднал.

Другій сын вітцю повіл:

– Няню, я раз ішол коло рікы і збачыл ем, як до ней несподівано впала дітина і зачала ся топити. Нич ем не роздумувал, а облечений ем скочыл за ньом і вытяг ем ей з воды, чым ем ей сохранил од смерти.

– І ты зробил добрі, сыну – повіл отец – але і ты зробил лем тото, што было твоім обовязком, бо человек човекови мусит преці помочы в такій ситуації.

Товды ся озвал третій сын:

– На мене ся, отче, без причыны погнівал еден человек. Стал ся моім найвекшым неприятельом і всяди проголошал, же як буде мал таку можливіст, та мене забиє. Раз я пішол до ліса і медже скалами ем збачыл того человека, як спал на краю пропасти. Міг ем го барз легко дрылити долов і позбыти ся найвекшого неприятеля. Та я того не зробил. Зробил ем цілком наспак: пробудил ем го і сохранил.

– Свій перстін дарую тобі – повіл йому отец – бо найліпшым ділом в жытю человека є робити добро свому неприятельови..

записал Й. Кудзей

Вальбійка

Жыл старый дідо, котрый мал сына, а тот сын мал маленькы діти. Дідо был хворый – барз кашлял. Зато го сын не хтіл видіти коло стола. Не іли доведна. Старому лем все давали на запецок.

Сын йому зробил з дерева вальбійку, і з той вальбійки, бідный, стравувал ся на свої стары роки. На запецку старый з вальбійкы іл, на запецку на трісках спал.

Виділ тоту роботу малый Петрик – внук діда старого. Што малый Петрик собі думал, то не знати, але пішол до древутні і зачал штоси кресати. Взріл тоту роботу його отец, тай звідуе ся сына:

– Што робиш, та одрубаш собі пальці!

А Петрик одповіл:

– Роблю для вас, няню, вальбійку..., таку саму, як дідо мают...

«НЖ» з 6.06.1975 р.

Петро Мурянка

Бесіда

(за Тургенєвом)

Вершкы гір. Зелений вінець Лемківського Бескїду. Чудовый край. Над горами синє, розсміяне небо. Шуршыт лозина над прудком Каменицьом, а там, на протилежных країчках малого світа, дві сусідкы – горы, Чершля з Яворином бесїду сой ведут.

І повідат Яворина до сусідкы:

– Што нового чути? Ты там ліпше видиш, як там долину?

Проходять тисячы років – єдна хвиля. І гырмит в одповіди Чершля:

– Спокійно, як все, синьо, здорово. Вітер лем пофиглювал, до тебе полетіл.

Зас проходять тисячы років – єдна хвиля.

– А тепер? – звідує Яворина.

– Тепер виджу там, долину дрібны хрущы, на двох ногах.

– Люде?

– Так, люде!

Проходять тисячы років – єдна хвиля.

– Но а тепер? – звідує Яворина.

– Виджу більше хрущів – люди. Ідут гу мі, підходять гет. Та і на тебе ідут, не чуєш?

– Чую, але добрі мі, як все. Спокійны видно створїня.

Перешли зас тисячы років – єдна хвиля.

– Но і як ти там? – звідує Яворина.

– Цілком добрі – одповідат Чершля – привыкла-м до тых люди.

Весело мі з нима.

– А тепер? – звідує Яворина по тисячах років – єдній хвили.

– Штоси дивне. Проходили нераз войны, горїла земля, але те-

пер цілком не то. Нашых приятели, наших добрых люди, женут інчы люде. Бют, грозят. Не чуєш плачу?

– Чую – повідат Яворина.

Проходять роки – една хвиля.

– Як ти там? – звідує Яворина.

– Ой, барз злі. Нияк не привыкну.

– Діждий, вернут добры часы. А тепер спий, бабусю, дост сме ся набесідували.

Сплят горы. Сніют о справедливости під синім небом, під ясным – єдным для вшитких небом. Ждут!

Сычаня

Змыя не може выдати зо себе інчого голосу як лем змыіне сычаня. А сычаня ест единым звуком в природі, котрый не ма одголосу, еха.

Кед критика, осуджыня, ци то на зобраню, ци в писмі, не представлят собом ничого інчого окрем сычаня, не повинна она выкликувати ниякого еха ци одголосу симпатіі. Поважный человек не буде звертал увагы на таке сычаня гадів в людскым тілі, а буде продолжал розпочате діло. Гада треба лишыти і позволити му выпініти ся на сухо.

Осін

Першы́й учи́тель

...Спомнул ем еден давный ден...

Першы́й раз в жы́ттю престаупил ем порі́г школы. Вшы́тко ви-діло ся мі чудне і незвычайне: велика клясова таблиця, блищача під сонечным промінём, біла скрипляча крейда, лавкы, што пахли свіжом фарбом, аж і звуку дзвонка, тырвожны і перенимаючы.

Учы́тель ввошол до клясы з пакунком книжок під пахом. Кед бы вы чули, з яком радістю мы взяли ся кричати: «Учы́тель буде роздавал нам книжкы!». Хоц мы добрі знали, же кажде з нас доста не книжку, мы были нетерплячы: кортіло гульгнути ґу учи́тельови і вырвати му книжкы з рук.

Учы́тель роздавал книжкы запорядком. Зачал од першого шору і на каждій лавці лишал по дві книжкы. Діти хапали іх жадібно, такой зачынали чытати і милувати ся малюнками.

А я сідил в остатній лавці і страждал. Серце ся мі толкло і аж ем ся здушыл од пережываня. «Зараз! Зараз! – гварил ем до себе. – Зараз дійде ряд і на мя, і я мал буду свою книжку!».

Адде і учи́тель підышол до мойой лавкы і зложыл книжку. Єдну на двох! Мій товариш Максим одраз потяг кничку ґу собі. Учы́тель прогварил:

– Єдному з вас не старчыло книжы. Днеска будете вчыти ся з єдною, а заран іщы принесу.

Максим тримал книжку перед собом, а мі так ся хтіло переложыти ей на свою половину. Зімал ем за скоряный хырбет і потягнул. Максим міцно тримал обома руками. Якісый момент мы молчачы штурхали ся ліктями, намагаючы ся одорвати еден другому пальці од книжкы, покаль учи́тель не повіл сурово:

– Ано, дайте ту книжку! – Він взял ю і зложыл посередині лавкы, як раз помедже нами. – От так і чытайте. Дума́м, же ся не посварите.

Тоты спокійны слова были для мене як кляпс. Яким нещастливым, прибитым чул ем ся в тоту хвилю! Непрошены слезы надышли мі до очы і закапали на білу окладинку.

– Ты, здае ся, хочеш ю зопсути?! – з поважным лицьом повіл Максим і потягнул книжку на свою половину.

І ту не втримал ем ся і заплакал. Стыдал ем ся своїх слез, але нич ем не міг зо собом вдіяти. Зложывшы голову на лавку, ревал ем як дівчатиско. Пак почул ем, як хтоси гласкат мя по волосу, і двігнул ем голову. Учитель тримал пред моім носом книжку.

– Воз тоту книжку! Даю ти власну – прогварил учитель і, усміхнувшы ся, додал: – я уж якоси обыйду ся днеска без книжки...

В моменті висхли мої слезы. Обома руками вхопил ем чудову новісю книжку в шерудячій окладинці. Кілько раз того дня перевертал ем карткы од початку до кінця! Каждый образок, каждый найменшый малюнок виділ ся полный глубокого змісту, міг ем перезерати годинами...

Од того часу минуло дуже років... По тій першій книжці прочытал ем барз дуже інчых книжок, і по тым учителю мал ем вельох інчых учителями...

Та вшытко едно жадна книжка не годна заняти в моім серци місця «Букваря», і ниякій учитель не зотре з мойой памяти образу человека, котрый першыраз дал мі до рук книжку і навчыл чытати.

за А. Курбановом

Васильова одплата

Юрко і Василь были сой приятеле. Сідили они в школі в єдній лавці. Оба ходили враз до школы, враз і домів ся вертали.

Василь был тихой натуры, спокійный. А Юрко горячыл, запалювал ся про найменшу дрібницю. Та Василь знал стримати, погамувати свого приятеля, коли він выбухал гнівом.

Того же дня Юрко был барз несправедливый сопотив товариша. Зачал вадити ся з ним, неслушні на тілько, же Василь ся застопорчыл. Звада закінчыла ся тым, же Юрко вдарил Василя в груди. Слезы потекли Васильови з очы. Почул великій жаль до свого друга, тым більшый, што свідками было дуже діти: вшыткы виділи, як Юрко штуркнул Василя в груди.

Заганьблений пішол Василь домів. Чым дале думал над том пригодом, тым барже стискало му серце больом. Не чул болю од того удару в груди, але горіл од ганьбы, же так го приятель понижыл пред товаришами. Зачала ся пробуджати в його серци зліст.

Чул, же не лишыт таку потупу без одповіді. Мало буде розыйти ся, не сходити ся і не бесідувати о ним більше. Треба одплатити, як заслужыл. Лем іщы не знал, як окрема того помстити ся за тоту зневагу, хоц знал, же не перепустит му.

Сідил при облаку і позерал на загороду. І диво предивне, не мал в душы спокою. Виділо ся му, же зробил якісе підле діло. Неждано пролетіла му думка: «А кед бы-м так погодил ся з ним?». Засмівок радости заграл му на лиці. Та нараз захмарило ся му чело, бо подумал: «А што повідят на сесе мої товаришы? Будут ся сміяти з мене. Назвут мя страхопудом. В нас іщы ништо покривдженый не подал першыи руки на згоду. Переважно оддавал, або хоц лем чекал, же го перепросят. Хлопці повідят, же настрашыл ем ся Юркового пястука!».

Сідил так і не знал, што робити: в його душы моцували ся зо собом желаня злагоды з Юрком, ганьба перед товаришами і страх перед іх смішками. Страхопуд – то найбільша потупа. Фурт звучало му в ухах слово: «страхопуд, страхопуд, страхопуд...».

І коли так пасувал ся зо собом, же што робити, нова думка пришла му до головы. Зорвал ся на ногы і скричал наголос: «А кед ся не покорю в страху перед смішками, та не буду страхопуд?».

Вылетіл з хыжы і просто до Юрка. Як переходил через выгін до іх саду, іщы ся дакус завагал. Та нараз гоном поскочыл і уж стоял перед Юрком.

– Не чудуй ся – гварит Юркови – же я пришол до тебе. Але, видиш, хочу просити од тя одпущыня за мою вину. Не серд ся, же роззлостил ем тя на тілько, што ес мя вдарил.

Юрко почервеніл і ледво го ден был выдусити зо себе пару слів:

– То... то я... То я винен – повіл дыржачым голосом. – Мі было просити пребачыня од тебе.

Хлопці стояли даякій часик еден напротив другого, молчачы, і не позерали сой в очы. Аж ту взяли ся в рамена і слезами ім заблищали очы. Обняли ся щыро і зачали бесідувати медже собом, як все. Бавили ся до вечера, а пак одпровадил Юрко Василя домів.

Василь чул ся барз щестливый того дня.

Петро Мурянка

Свербоузка

На беріжку корч свербоузкы. Давно уж минуло літо, коли ружовіла ся квіттьом, давно уж і листочки з ней опали. Лем овочы, червены, присталы, аж покорчены, тримают ся голузок. Покля не надыйде чловек, не збере доєден і не вырече: «Добре вино з дикой ружы!».

Посмутніє свербоузка. Та ци зато, же ій люде возмут овоч – красу? Або зато, же ю назвут диком?

Ніт, не зато. Буде ій смутно – пресмутно, же забыли ей правдиве мено – свербоузка.

О смутных і веселых співанках

Жыли были двое. Тяжко ся ім жыло, бо мали полну хыжу малых діти, а мало земличкы. Тяженько робили ден і в ночы, жебы не вымерли з голоду.

Та вшыткы в родині любили співати. Співали і веселы, і смутны співанкы.

В сусідстві жыл великій пан. Раз пришол до той бідной родины, положыл мішок з пінязми на стіл і гварит:

– Кілько мате діти?

– Та десятеро.

– А то не вельо на такій маєток? Дайте мі єдну дітину, дам вам великій мішок пінязи.

Бідный скликал вшыткы діти і рече:

– Пан дає нам вельо пінязи за єдно з вас. Хто піде до нього? Там буде колачы іл, спал буде на перинах.

Діти зачали плакати.

– Ани єдно не хоче іти ку вам, пане – одповідат бідняк.

Пан ся задумал і гварит:

– Товды даю вам мішок з пінязми, але жебы сте веце не співали. Я не годен спати про вас.

– Та добрі, най буде так – повідат бідный і взял тоты пінязі.

Вшыткы были тихо ден, два, три, аж ту єден малый хлопчык не вытримал і заспівал собі смутну, пресмутну тиху співаночку. Вшыткы зачали плакати. Бідный отец взял мішок з пінязми і полетіл до пана. Шмарил му мішок на стіл і повідат:

– Я не продаю, пане, ани співанкы моіх діти...

І в бідній хыжы дальше люде чули красны співанкы, веселы і смутны.

Може за третім, може за четвертым лісом...

Приїхала на Захід єдна родина. Мали двоїх діти, пятлітне дівчатко і трілітнього хлопчыка. Была осін 1947 рока, тепла, погідна. Няньо з мамом, як і вшыткы нашы, пішли на зарібок до чужых люди, копати компері, жебы было што до гамбы вложыти. Діти лишыли дома. От і зашла помедже нима сперечка:

– То наша хыжа – повідат дівчатко.

– Ні, то не наша хыжа – не годит ся хлопчык – подме глядати нашу хыжу.

Дівчатко тіж чуло в сердечку, же то не іх хыжа, не любило ю. Ту было порожньо і смутно. Вышли на двір. Над далеком лісом білили погідны хмары. «Може напавду – думало дівчатко – дагде там, за тым далеком лісом є наша хыжа, тепла, весела?».

– Та подме, Ванцю! – рекло, погодило ся дівчатко.

І пішли. Луками, жебы іх няньо і мама не виділи, жебы ім люде не перешкодили глядати хыжы. Ішли ціле пополудне. Минули лісик, еден і другій. Уж сонце над третім лісом зачало заходом червеніти, уж істи ся хтіло, уж ножкы мліли-боліли, а дому як не было, так не было. А ту роса сідат на травы, зимна роса. Нашли, не выкопаны іщы, ряды комперів, західній пісок был іщы теплий од дня. Полігали братчык зо сестричком, притулили ся міцно до себе, оплітали ручками. Вкрыла іх ніч.

Так і, притуленых гу собі, нашли іх другого дня люде. Не мали уж силы глядати, ледво дыхали. Тихо, барз тихо шептали:

– До хыжы...

– До нашой хыжы...

Бо она є, напевно є, деси там, може за третім, може за четвертым лісом.

з переказу О. Михальчык, записал П. Мурянка

Смерт і жена од Бога

(урывок)

Пришол мі на мысль старый учитель першой реальной клясы в Новым Місті. Звал ся Грабанюк. Был лысый і щербатый. Тоты два тілесны недостатки видимо чынили го старым. В своїй трудній професії мал він неедну нагоду торгати сой з головы волося і розгрызати тверды оріхы... Был педагогом особливого роду. Нияк не тримал ся інструкцій наложених учителям товдышньом властью, а был сам для себе інструкціом і сумлінным виконателем той же. Зачынал свою науку молитвом і розгом, розгом і молитвом кінчыл лекції. Зрозуміле, што мы, діти, менше перенимали ся тым, жебы мати хосен з лекцій почтывого дідуса, як тым, жебы якым-небуд способом выкрутити ся, втечы од його кары, ци – як він сам повідал – од його «вітцівского благословліня». Пришол мі на мысль і еден товариш, з котрым мы сідили в тій самій лавці, під лавком (...) же грали в карты – в так званого «дурака».

Не знам барже трагікомічної ситуації понад тоту, коли учитель приімал нас на тій розрывці.

– Под ту, еден з другим! – розказал строго дідусь – клад ся ту, не на моіх колінах, бо так лем люблячий отец свою дітину карат, а на кресло, як найгірший негідник.

– Я не винуватый, він мене нагварил! – оправдувал ем ся, вказуючы на мого партнера.

– Ніт, він! – перебил мій товариш, забезпечаючо зімавши ся за нижню част тіла, котра неминучо презначена была на дознаня болю.

– Чом він? – звідал учитель.

– Він! Він винуватый!... Бо... бо... циганил мя в картах, а я подаремници остал дураком – выпалил торжествуючо, же нашол для себе оправданя.

Не смійте ся!... Діти не рахують за гріх саме зле діло, а лем невыкаране його сполніня.

– Та-а-к? – потягнул дідусь, обернувши ся гу мі. – Так?... Не знал ем, же ты, Штефан, такой урвіш.

Молчал ем, розуміючы свою провину.

– Но, ты, Роман, будеш даколи священником, бо терпеливый ес на всякы кривды і нераз дураком остаеш. А ты, Штефан, будеш або купцьом, або адукатом; ты завчасу вчыш ся выкорыстувати добродушніст люди. Та покля што клад ся на кресло, а ты, Роман, приложыш му пят розоґ.

Против такого наказу не было рекурсу. Роман вычислил мі докладні пят розоґ, та – дякувати му – были они так легкы, же чул ем іх як вкушыня комарів.

– А тепер клад ся ты, Роман, а Штефан вынагородит тобі – повіл учитель.

Такой рід взаімного караня ся винуватых вызначал він, коли был в гуморі.

Я послухал без найменшого спротивліня, і послухал ліпше, як треба было. Веденый якісом незнаном злбом, не жалувал ем рукы і з цілом силом вымірял удары, так што Роман при чыслі штырі, пят наголос заплакал.

– Ты нечестный! – повіл по школі до мя.

– Чом? – зачудачыл ем.

– Я тебе щадил, а ты?...

Тот докір застыдал мя по уха. Я зрозуміл, же поступил ем негарді, нечестно і щыро, зо слезами просил ем прощыня в мого приятеля.

Што на вечырках приповідали

Была една дівка, а барз лінива была, не хтіло ся ій робити, а барз парадна была, та ніхто ей не хтіл взяти. Але раз ся еден такій нашол, зачал за ньом ходити. Та вшыткы люде му повідали, же лінива, не хоче ся ій робити. Но але як він тото зыістит, же лінива. Кед пришол там рано, а она все сіла до кудели, та все повідала:

– Пх, пх, Господи, слава Тобі, друга днес!

Каждый ден была друга. Но але кед уж пришло што до чого, так йому якоска чудне было, же люде заедно повідають так, а то не є так. Та што зробил?! Взял ключы, а закрутил іх до прядила. Як она пішла на двір, та він тоты ключы закрутил. Кед пришол на другій ден, та она зас:

– Пх, пх, Господи, слава Тобі, друга днес!

Та він товды ся звідус:

– Не нашли сте ту ключы? Я деси ключы стратил.

– Йой, мы не нашли, ани сме нігде не виділи, ани ту іх не было.

Но та одышол домів. Приде на другій ден. Нич. Ніхто нич о ключы не повідат. Приде на третій ден – ніхто нич, на четвертый – ніхто нич. А она фурт:

– Пх, пх, Господи, слава Тобі, друга днес!

Но але так о тыжден приде, та она му повідат:

– Йой, та то, вера, ключы нашли ся, нашли – повідат. – В прядилі были закручены в кудели.

Но та так, же він уж знал, же она така лінива, уж ей взяти не взял. А приповідка остала. Та кед дашто, та ся сміяли на вечырках, та уж лем все приповідали:

– Пх, пх, Господи, слава Тобі, друга днес!

з записів М. Гыряка

Василь Хомик

Підпенкы

Была глыбока осін. Давно опало лістя і шурхотіло під ногами, зачынало потігати морозом.

Мы ішли лісам з кошычкамі і позералі наоколу. Ліс спокійно шуміў з вітром, нібы ся скарыжыў, же іде морозівля, а він голый.

По дрэвах скакалі вовіркы, зносячы до дудел астатні грыбочкы, де-не-де перешмигвалі заяці сивы, руды лишкы, в сухым лісьці кокашылі ся іжыкы. Ліс жыў сваім жыцьём, од правака заведеным рытмом.

Ішли сме сой помалы, аж так вышли на стару пасіку.

Старезны пнякы обросли мохом і густом травом, трава вкрыла ся листьом і засохлом палучыном.

– Ту, напевно, ніт підпенюк, бо уж дост студено – пожурила ся сестричка Марися.

– Повинны быти! – гварю.

Ідеме – ідеме, а під ногами штоси: чавк – чавк...

– Што за біда?

Стал ем, розгрібам траву – Боже! Та ту в траві – полно підпенюк!

Метнули сме ся розсувати траву і зберати підпенкы. Полны кошы сме набрали, ледво донесли. До пілноты сме чыстили і маринували.

О, то буде в зимі смакувало – ліпше як мясиво.

Зима

Щестя

По узким тротуарі містечка повільні походжувала молода учителька. Приїхала автобусом і на домовленим місці ждала на приятельку, жебы враз піти на стрічу зо Святим Миколаєм, організувану через учительство округу. Сніг падал великыма крупами. Мільйоны сніжинок ліпили ся на одіня учителькы. Нераз приста-вала і стріпувала зо ся білы квітликы.

Та приятелька не приходила.

Учителька сперала ся при вітрині книгарні, де пред святами выставлено і лямпочки, і звіздочки, і вельо дрібничок – дарункы. Посередині вітрины стоял великій Святий Миколай, а попри ним маленькы Миколайкы.

Дівка зас стояла при вітрині і прислухувала ся бесіді марні одітого, дагде шістрічного хлопчыка зо старом женом, ачий жебрачком. Хлопчык заедно непокоіл матір:

– Мамко, купте мі того маленького Миколая! Не того великого, што посередині, того малого! Мамко...

Жебрачка не одповідала, часом лем штоси выркнула, позераючы на дарункы, і мыслями шугаючы до паньского дому, де служыла в молодости. Там все было вельо дарунків.

Та Юрко не переставал.

– Мамко, та не купуйте днес хліба... Лем купте мі Миколая. Я так рад співам «О хто, хто Миколая любить»...

Жебрачці ачий уж омерзло, сягнула за пазуху, выняла і розв'язала бундзик, і зачала рахувати дрібны піняжкы. Десятгелерова монета впала і покатуляла ся по тротуарі. Юрко з матірю зачали ю глядати, та не нашли.

– Под ту, хлопчыку – озвала ся учителька – я ти куплю Миколая, кед ты го так любиш.

Хлопчык недовірливо пізрил на «панничку» і повіл до мамы:
– Мамко, піду ґу тій панничці, она ачий руска.

Матір кывнула головою.

І, заправды, учителька купила Юркови Миколая. Він прийняв дарунок і не знав, што ма речы. Жебы высловити свою радіст, обер-тал лем дарунком і приповідал:

– Ой-ой, якій! Ой-ой!

– Подякуй, хлопче, подякуй і под домів – рекла матір.

Учителька смотрела на хлопчыка. Жебрачка подала ся троту-аром. Юрко ішоў поперед ню і голосно співаў:

– О хто, хто Миколая любит!...

Петро Мурынка

Добры, як мама, Святы Миколай

Одколі зачало замітувати снігом, Петрусь ждал на Святога Миколая. Знаў ся уж на календари, был преці од вересня шко-лярём. Водил пальчыком по грудньовых днях і рахуваў.

– Мамцо, мамусь, а днешній ден рахувати?

– Ні, Петрусь, ні, аж заран од днеска буде еден ден, а позарани – два дни.

– Знаў уж, мамусь, знаў. Єден, два, три... штырнадцет. Ой, як дуже!

– Дуже? То лем два тыжні.

– Ано так!

Ідут дни. Помаленькы, але ідут. Лем ночы ся влечут. Долго не може Петрусь заснути на свой постели під зыґарём. Думат, жебы му Святы Миколай принюс бльок і кредкы. Най уж більше нич не несе, лем жебы бльок рысунковый і кредкы..

Святы Миколай! Та де?! Петрусь од рока уж знае, же то мама кладут му під заголовок дарункы. Влони, в Миколайову ніч не го-

ден был заснути і спостерюг – місячок товды ясно світил – якій то Миколай двигнул му заголовок. А може він – значыт Святый Миколай – не хтіл го будити і передал мамом пакунок?... Та зрештом най буде як хоче, жебы лем бльок і кредкы.

А може бы так мамі слівце шепнути? Так даяк, жебы ся не спостерегли, якій то він мудрый.

– Мамцьо, мамусь! Кед бы так Святый Миколай знал, же я уж школяр, та певно бы мі принюс бльок і кредкы, ні?

– Святый Миколай вшытко знае, вшытко видит – запевнят Петруся мама, але такой додае – та волю сполнят лем гречным дітям.

Якбы посмутніл Петрусь. Думат, оцінят свою гречніст. Лем вчера просили го мама, жебы вынюс смітя. Вынюс, але на трираз навертал: «зараз, зараз, мамусь». Долге было тото зараз. А мама мают тільки роботы, так дуже старунків, не годны трираз повторювати.

– Мамцьо, може вынести смітя?

– Іщы нее што нести, сынку.

Паскудна справа. Як ту прибільшыти вартіст своей гречности? Преці уж заран Святого Миколая...

– Мамусь, а подворец заметеный?

– Заметеный уж, сынку.

«Но, так! – мучат Петруся думкы. – Мал ем дуже дни, та ем ся не звідувал, што треба помочы. Хтіл ем, жебы лем скоро летіли тоты дни. І злетіли. І бракло іх, жебы на правдиву гречніст заслужыти».

Грызе Петруся в грудьох, аж пече. Ходит з кута в кут, не годе сой місця найти. А ту і сонечко за ліс сідат, приходит змерк, вкрыват земличку Миколайова ніч.

І хоц місячок зышол, як срібный таляр, поблискуючий, і хоц звiздочки, як влони, перелітували єдна гу другій, Петрусь, страпленный своим великом згрызотом, скоро заснул. А нічка зимова, долга, предолга. Іщы гу дню не втекла, іщы сонечка не збудила, іщы ани когут Зеленюх не співал, кед ся Петрусь обудил.

Протягнув руку під заголовок... Єст! Велика як ніколи, така кострубата – то певно бльок...

Грюб ся до свитаня, шпортал, мацял, а пакунок якбы ся заєдно меншал.

Стали мама, чыкли світло. Зорвал ся Петрусь. Шаршнул пакунком, аж ся цукеркы по дылинах розсыпали. Смотрит, обертат, перезерат. Вшыткого купа! Єст бльок, зимовы рукавичкы, зошыты, олувкы, книжечка, андруты, чекулядкы... А де кредкы? Нее кредок!... Зімал бльок і шпурнул ним під лаву.

– Кед мі не принюс кредкы – аж заверещал – та най си бере і бльок!

– А може єс добрі не смотрил? Може ся ти під заголовком дашто розсыпало? – прогварили мама, похыляючы ся над шпаргетом.

Скочыл ґу постели, одшмарил заголовок. Нее! Шарпнул пристералом – штоси, якбы дровенце о дровенце, счеберчало. Сут! Якы крас! Якы великы, хыбаль вісемнадцет! І то кытайскы!...

Пізрил на маму, але очы мамины не поділили його радости. Поважне і якбы смутне лице помаленькы, помаленькы одвернуло ся в сторону вікна.

Згасла і його радіст. Згасла так скоро, як наглі пришла. Стоял розгублений серед хыжы з кредками в руках і не знал, што зо своїм стыдом зробити. Жебы ся ним, тым стыдом престыдным, дало шмарити як бльоком під лаву, дораз бы тото зробил... А мамуся голы не одвертают, до вікна, заедно лем до вікна смотрят.

Зробил крок, другій, третій, притулил ся ґу мамі, обнял в поясі і тихо, проято, такой плачучы, промовил:

– Кохам Святого Миколая, а Вас, мамусь, іщы барже кохам.

І почул пронимаюче тепло маминых рух на своїй головці. І знал уж, же кед двигне очы дороги – взрит кохаюче лице мамы. Таке як все.

Павел Феціца

Помічна долон

Был січньовый морозистый вечер. Вертаючы з конференції в Высові, почул єм дивне дуркніня. Нараз мое авто сперло ся і не годен єм был розрушыти го. Ходил єм по Ганчові, закукуючы од обыстя до обыстя, але нигде не нашол єм послуханя. Нихто мя не знал. Люде бояли ся чужого человека, што добивал ся до двери о змерку.

Чул ем холод і студін. Дошол ем акуратні до старой деревяной хыжы і задуркал до таких же старых, деревяных двери. Отворила мі, чотырдесятрічна дагде, жена. Звідал ем ся, ци можу скорыстати з телефону. Был ем такой переконаний, же і ту ся мі не пощестит, але на тот раз омылил ем ся. Жена всміхнула ся приязні і запросила до середины. Переходячы через короткы сінці, нашол ем ся в кухні выполненій пречудныма запахами. Кухня была барз велика, а шувну ей част занимали величезный пец і обшырный стіл. Нараз зачудувал ем ся. Доматаре бесідували якісым дивным языком. Гейбы ем розуміл, але певністю не был то польскій язык. Выявило ся, же находитю ся в хыжы лемківской родины. Повіли мі, же днес мают Велию. Здогадав ем ся, же Лемкы святкують подля юлияньского календаря. Онедолга ввошол дохыж старшый мужчына з наручатком сіна. На мій видок дакус ся зачудувал, але привитал ся зо мною приязні і запросил сісти.

До кухні зачали ся сходити дальшы члены родины: ґаздыня Катрена, ей муж Осиф, двою іх сынів – Томко і Андрий, та сеньор роду Митро. Як ем ся дознав, вертали они знад недалекой рікы, де обмывали лица. Осиф пояснив мі, же мае то принести богатство і здравля на цілый надходячы рік. Наостаток ціла родина сіла ґу обшырному столу. Ғазда запалив свічку, вміщену в глиняным горнятку з пшеницьом. Пак вшыткы заспівали молитву «Отче наш». Порушыл мя цілый тот настрій, был то заправды нестрічаний вечер. Кед всіли мы ся уж на своїх місцях, ґаздыня принесла на танірі хлібчык. Почестували мы ся по кавальчыку. Потім Катрена поставила на столі єдну лем миску. Осиф пояснив, же подля старой традиції Велию іст ся в них з єдною миску, а выбрану ложку треба тримати просто за цілу вечерю, жебы в будучности не боліли крижы. На Велиі в Лемків не было карпа ани борщу з ушками. Стравы были скромны, просты, але барз смачны і сытны. Или мы векшыном пістны поливки та голубці з грибами і ріжного рода пероги. По скінченій вечері зас сме ся вшыткы молили. Пак ґазда звязав вшыткы ложки повереслятком скрученим

зо жмытка сіна высмыкненого спід леняного пристерала, а потім там же зложыл. Мало то запевнити нерозлучніст родини через цілый надходячы рік. Андрий, молодшы сын ґаздів, згасил свічку і позерал, в котру сторону подаст ся дым. Кед піде ґу дверям, значыт, же того рока хтоси вмре. На щестя дым подал ся ґу вікну. А тото знаменуе лем щестя.

Тот вечер не закінчыл ся лем на Велиі. Пішли мы з колядом по сусідах, а пак, нагварены Осифом, взял ем участ в Повечерю. Церков была полна люди, котры радістні співали коляды і тішыли ся з «Новорожденного Младенця». Чул ем, же тіж полный ем радістю. Осифова родина предложыла мі нічліг. Охочо пристал ем на тото. Хтіл ем дыхати дале том магічном атмосфером. На другій ден рано враз з ґаздами обмыл ем руки і лице в мисі, до котрой были шмарены пінязі.

По сніданю задзвонил ем до приятеля, котрый обіцял приїхати і помочы мі направити авто. Барз сердечні подякувал ем господарям і был ем готовый до дороги. Пред хыжом стрітила мя ґрупа хлопців. Были барз розбавлены. Серед них был і Томко, сын ґаздів. Хлопці голосно окликнули «Христос ся Раждае». Не знал ем одповісти, та лем склонил ем гречні голову. Была то ґрупка полазників, котры одвиджували лемківскы обыстя, складаючы жытелям святочны желаня.

Коли дошол ем до авта, выявило ся, же мій приятель уж там был. Скоро повело ся нам направити авто і онедолга з жальом лишал ем прекрасну і магічну Ганчову. Николи передтым не інтересувал ем ся Лемками, іх історийом і прекрасныма традициями. Рішыл ем, же мушу надогнати втрачений час. Днеска знам уж вельо веце о культурі, языку і обычаях наших сусідів Лемків. З родином Осифа ем в контакті. Барз ся любиме і часто одвиджуеме.

До заране, сніговицьо!

Цуп, цуп! По замерзненій землі іде зима. Сыпле білыма крупами, вкрыват горы студеном перином. До заране закурит цілу простір, гет поза край горизонту. Засыпле яркы і выгоны, серед подвірців нагорне замети.

– Будеме ся заедно тулити гу пецу – гварит Ганця.

– Та, де? – зорвал ся зо стільця Сергій. – Загорнеме ся в теплы бурнусы, стягнеме з пода санкы і нарты – підеме ся возити. До заране, сніговицьо, до заране!

– А мі ся цне за літом...

Чом тото роблят?

– Коли уж надыйде тот вечер?! – бесідувал сам до себе Павльо в велийный ден.

Рано пішол з хыжы наще, а і до школы не взял сой меринді. Знал, же в тот ден постят дідо і баба, няньо і мама. А він што – з інчой глины ліпленый?! Так рішыл і хоц му мама мериндю давали, не взял.

Тяжкій был ден, долгій – якбы ся сім дни до купы зышло. Але минул, але перешол. Сідают уж до велийного стола. Пахне сіно, аж ся в голові завертат, ярит ся свічка проятым полемінчыком. На танирчыку чеснок – здає ся – ріжкы підносит, сам хоче іти до Павля.

– Гварте уж, няню, молитву – повідат нетерплячо, просит, благат очами.

І уж ся діждад. Йой, як смакує велийный чеснок, хыбальничого ліпшого нее на світі. Як пахне кеселичка, як ся гладко іст.

– Мамо, я бобальку цілу нараз ғылтну.

Дають мама страву за стравом. Уж ся зачынат кісно робити під поясом, а ту треба істи – так як за дня постити. Треба і уж – нее рады!

...Коли співали «Рожество», уж ся Павльови очы скліпкували. А коли заснул глубокым, гладкым сном, зас виділ, як мама несут до стола страву за стравом, як няньо з каждой одкладают до шафлика по три лыжкы, і при тым все гварят: «для быдляток, для ягнят». Нияк лем не міг во сні зрозуміти, чом тото роблят, кед они, ту в місті, не мают ани ягнят, ани быдляток.

записал П. Мурынка